

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 25

Заснований в 1996 році

Рівне – 2003

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 25. — Рівне: РДГУ, 2003. — 196 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Хом'як Іван Миколайович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 6 від 31.01.2003 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 6.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2003

заняття: “Весняний дощик” (олівці), “Огорожа для півників” (фарби), “Повітряні кульки” (фарби), “Сонячні промінчики” (олівці), “Жучки в траві” (фарби), “Весняні квіти” (олівці).

Таким чином, така організація занять дала можливість залучити дітей до зображувальної діяльності. Ми мали можливість працювати з усією групою і кожною дитиною зокрема. Заняття проводились таким чином, що пояснення, показ і дії дітей співпадали в часі. В результаті проведеного дослідження підтвердилась наша гіпотеза про те, що на початковому етапі навчання найефективнішим є метод співтворчості, який при необхідності поєднується з методами пасивних рухів. На наступному етапі метод співтворчості поєднується з методом домальовування для одночасної роботи з двома підгрупами дітей. Поступове збільшення підгрупи дітей за методом домальовування приводить до використання цього методу з цілою групою дітей. Така організація занять з зображувальної діяльності в I молодшій групі забезпечує успішне керівництво з боку вихователя.

Керівництво зображувальною діяльністю повинно бути спрямоване, перш за все, на образне сприймання дітьми оточуючої дійсності. В I молодшій групі закладаються основи зображувальної діяльності і тому це відповідальний період як в загальному розвитку дітей, так і в розвитку їх творчих здібностей.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Аванесова В.Н. Обучение самых маленьких в детском саду. – М.: Просвещение, 1968.
2. Запорожец А.В. Развитие произвольных движений. – М., 1960.
3. Игнатьев Е.И. Психология изобразительной деятельности детей. – М., 1961.
4. Казакова Т.Г. Изобразительная деятельность младших дошкольников. – М., Просвещение 1980.
5. Казакова Т.Г. Развивайте у дошкольников творчество: (Конспекты занятий рисования, лепкой, аппликацией). Пособие для воспитателей детского сада. – М.: Просвещение, 1985. – 192 с.
6. Комарова Т.С. Обучение детей технике рисования. – М., 1976.
7. Кузин В.С. Вопросы изобразительного творчества. – М., 1971.
8. Мухина В.С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта. – М.: Педагогика, 1981. – 240 с.
9. Неменский Б.М. Мудрость красоты: О проблемах эстетического воспитания. Кн для учителя. – М.: Просвещение, 1981. – 192 с.
10. Сакулина Н.П. Рисование в дошкольном детстве. – М.: Просвещение, 1965. – 214 с.
11. Фльорина Е.А. Эстетическое воспитание дошкольников /Под. ред. В.Н. Шацкой – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1961. – 334 с.

Одержано редакцією 24.12.2002

УДК: 37.159.924.7: 159.922.73

О.І. КОСАРЕВА

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТІВ ДОШКІЛЬНИКІВ З БАТЬКАМИ В СІМ'Ї

В світі немає однакових людей. Всі ми відрізняємось один від одного. Але кожній людині хочеться, щоб її розуміли, приймали такою, якою вона є, не руйнували б її особистість, а допомагали стати ще краще. Особливо ми цінуємо, а то й вимагаємо, такого відношення з боку близьких нам людей.

Видатні представники вітчизняної психології відзначають, що залучення дитини до духовної та матеріальної культури, що створюється суспільством, відбувається не пасивно, а активно, в процесі діяльності, від характеру якої і від особливостей взаємовідносин, що складаються при цьому у дитини з оточуючими людьми, багато в чому залежить процес формування особистості. Таким чином, вроджені властивості організму та його дозрівання є необхідною умовою формування особистості, але не визначають ні її змісту, ні її структури.

Як підкреслював О.М.Леонт'єв, “особистість не є цілісність, що обумовлена генотипічно: особистістю не народжуються, особистістю стають”. Людина розвивається як особистість саме в ході діяльності. Хоча в цілому особистість являє собою результат онтогенетичного розвитку, з'являючись на його певних етапах, але як якість, що висвітлює суспільну сутність людини, особистість починає формуватися з народження в результаті спілкування з близькими дорослими.

Ще до народження дитини між дорослими складається певний стиль відносин, який в майбутньому буде проектуватися і на відношення до дитини, і на тип виховання, що буде застосовуватися до неї (авторитарний, демократичний, проміжний). Дуже важливо для розвитку майбутньої особистості дитини, щоб в сім'ї існувала повага, взаєморозуміння, співпереживання, взаємодопомога, підтримка та довіра. Цьому сприяє демократичний стиль відносин. Авторитарний стиль стверджує диктат в сім'ї, відчуженість, ворожість, страх і може стати причиною неврозу у дитини.

Багато авторів звертало увагу на вплив конфліктів між подружжям на розвиток дитини: досліджувались безпосередньо дитячо-батьківські відносини, типи виховання в сім'ї, що дозволяє говорити про дисгармонію сімейного виховання. Батьками створюється певна атмосфера спілкування в

сім'ї, де з перших днів життя малюка відбувається становлення його особистості. Контакти з дорослими головним чином визначають напрямок та темпи розвитку дитини [3].

Нестабільна соціальна ситуація в нашій країні актуалізувала проблему конфлікту в сім'ї. Відомо, що існування та розвиток будь-якої організації, малої або великої групи, сім'ї, особистості пов'язане з постійним виникненням протиріч, рішенням одних протиріч і зміною їх на інші. Діалектика розвитку зазвичай приймає гострий характер та протікає в формі переходу протиріччя в конфлікт.

До недавнього часу до конфлікту відносились як до небажаного явища, а негативна оцінка його наслідків була панівною. Однак дослідження вітчизняних та зарубіжних психологів показали, що конфлікт, як правило, несе в собі і позитивні функції. Конфлікт, будучи гострою формою прояву протиріч, здатний конструктивно діяти і на внутрігрупову (внутрісімейну) активність, і на розвиток окремої особистості. Тому актуальність нашого дослідження визначається сукупністю факторів, що обумовлені соціальною ситуацією, яка склалася і найважче відбивається на дітях дошкільного віку, та в оцінці психології особистості, вивчення індивідуальних рис окремого члена сім'ї. На даний час відсутній системний підхід до аналізу поведінки індивіда в конфліктних ситуаціях і до пошуків умов і методів їх вирішення.

Метою нашого повідомлення є узагальнення існуючих досліджень в області аналізу причин конфліктів з батьками.

На необхідність вивчення конфліктів в педагогічному процесі і сім'ї неодноразово вказували вітчизняні психологи та педагоги – В.М.Бехтерев, П.П.Блонський, А.Р.Лурія, В.М.Мясіщев, С.Т.Шацкий тощо. В.М.Бехтерев, О.Р.Лурія та В.М.Мясіщев попереджали, що міжособистісний конфлікт психологічно переноситься дітьми важко та болісно, особливо, якщо вони були його безпосередніми учасниками. Автори відмічали, що конфлікти можуть здійснювати різний вплив на дитину. З однієї сторони, вони ускладнюють психологічне життя, сприяють переходу на нові, більш складні рівні її функціонування, з іншої – можуть привести до порушення гармонії взаємовідносин з оточуючими людьми, затримати процес соціалізації особистості. В дошкільному віці у дитини ще не сформована здатність виходити з неблагоприємних ситуацій в сім'ї самостійно, без допомоги дорослого, неадекватний контакт з яким може спровокувати виникнення конфлікту.

Вивчення причин конфліктів дітей дошкільного віку з батьками в сім'ї, а також способів їх поведінки в конфліктних ситуаціях — важлива психолого-педагогічна проблема. В останні роки науковий інтерес до проблеми конфлікту значно збільшується, що пояснюється підвищенням загального рівня конфліктності сучасного суспільства. Характерні для кожної людини способи поведінки в конфліктних ситуаціях починають закладатися на ранніх етапах становлення особистості, в процесі активного засвоєння дитиною навколишньої дійсності, її включенням в широку систему соціальних відносин, усвідомлення себе і свого місця в ній.

Особливо важливим з цієї точки зору є дошкільний вік як дуже складний та протирічливий, а тому – пов'язаний з безліччю конфліктних ситуацій. Саме в цей період закладаються основні структури особистості: домагання особистості; Я – концепція; перспективи особистості, ієрархія мотивів.

В багаточисельних дослідженнях дошкільного віку (Л.І.Божович, 1995; Л.А.Венгер, 1969; В.С.Мухіна, 1998; Л.С.Виготський, 1982; Л.Ф.Обухова, 1996; Д.Б.Ельконін, 1978; А.С. Співаковська, 1998; В.В.Давидов; Л.Н. Галігузова, 1992; А.І.Захаров, 1993; З.Матейчек, 1992; Б.Л.Нікітін, 1991; М.Раттер, 1987; В.Н Соколова, 1991; Є.В.Субботський, 1991; Г.Т.Хоментаскас, 1989; Г.Еберлейн, 1981) вказується на те, що саме в цьому віці відбувається розмежування сфери людських взаємовідносин на нормативні і людські, формується перша вихідна форма теоретичного мислення дитини, складається механізм змістовної корекції потягу до дії.

Одним із важливіших аспектів проблеми конфлікту, що відбувається з участю дитини, постає питання про конфлікти в сім'ї, що виникають між дітьми-дошкільниками та їх батьками. В спеціальних психологічних дослідженнях така категорія відносин висвітлена в недостатній мірі. Значно ширше висвітлена проблема конфліктів між вихованцями дитячих дошкільних закладів, а також цих дітей з вихователями (Ю.П.Азаров, 1985; В.Г.Асєєв, 1976; В.М. Афонькова, 1974; Ф.М.Бородкін, Н.М.Коряк, 1989; Д.Варга, 1986; С.В.Ковальов, 1988; М.М.Рибакова, 1997; А.А.Рояк, 1988; І.О.Фурманов, 1986 тощо).

В зарубіжних психологічних дослідженнях конфліктів домінували підходи, засновані на психоаналітичній, екзистенційній, соціометричній, соціотропній, динамічній та інтеракціоністських парадигмах (З.Фрейд, А.Адлер, К.Хорні, Е.Фромм, Р.Ленг, В.Франкл, В.Макдугал, С.Сігеле, К.Левін, Дж.Морено, Г.Блумер, М.Кон, Т.Шибутані тощо).

В умовах сучасного суспільства відбувається поступовий перехід до такої форми сім'ї, яка інтегрує інтереси окремої особистості та суспільства в цілому та заснована на любові та взаємодопомозі подружжя, батьків та дітей. Цей процес відбувається не безболісно, тому що його зміст визначається протиріччями між суспільними та індивідуальними потребами та функціями.

В життєдіяльності сучасної сім'ї першочергового значення набувають функції, пов'язані зі спілкуванням, взаємодопомогою, емоційними відносинами між подружжям, батьками та дітьми. Створення умов для всестороннього розвитку особистості, емоційна підтримка батьків похилого віку,

гармонійне виховання дітей, що засноване на любові та довірі між батьками та дітьми – ось основні вимоги, що висуваються до сім'ї. Понятійний апарат соціології сім'ї виділяє наступні аспекти подружніх відносин: *умови життя сім'ї; структура сім'ї; функції сім'ї; погляди сім'ї (сімейна ідеологія); успішність функціонування сім'ї; етапи життєвого циклу сім'ї.*

Під функціями сім'ї розуміється спосіб прояву активності, життєдіяльності сім'ї та її членів. Можна виділити функції суспільства по відношенню до сім'ї, сім'ї по відношенню до суспільства, сім'ї по відношенню до особистості та особистості по відношенню до сім'ї. В зв'язку з цим функції сім'ї можна розглядати як суспільні (по відношенню до суспільства) та індивідуальні (по відношенню до особистості). Функції сім'ї тісно пов'язані з потребами суспільства в інституті сім'ї і з потребами особистості в належності до сімейної групи. Функції сім'ї історичні, тісно пов'язані з соціально-економічними умовами життєдіяльності суспільства, тому протягом часу змінюється як характер функцій, так і їх ієрархія. Аналіз літератури дозволив виділити основні функції сучасної сім'ї, які визначаються основними сферами її життєдіяльності.

У відносинах батьків та дітей існує складна та парадоксальна проблема. Складність її в прихованому, інтимному характері людських відносин. А парадоксальність в тому, що батьки зазвичай її не помічають. Духовні контакти в сім'ї не можуть виникнути в результаті лише одних платонічних бажань та прагнень батьків. Для цього потрібно створити психолого-педагогічні передумови. Перша та найголовніша з них – розумна організація сім'ї. Інші передумови – загальні перспективи сім'ї, спільна діяльність, певні трудові обов'язки, традиції взаємодопомоги. Спільні рішення, загальні інтереси створюють основу для розвитку внутрішніх взаємовідносин батьків і дітей.

В колективному житті сім'ї можна найбільш успішно створювати обставини виховного процесу, що підкріплюють словесні вимоги. Діти очікують від батьків глибинного інтересу до їх внутрішнього світу, врахування їх вікових та індивідуальних особливостей. Типи відносин виникають поступово. Батьки ж звертаються до психолога, як правило, з провладу виникнення “вчора”, “тиждень тому” тривожної, конфліктної ситуації. Тобто вони бачили не процес розвитку відносин, не їх послідовність та логіку, а як їм здається, раптовий випадок, що не має пояснення. Конфлікт у відносинах батьків та дітей дуже рідко виникає випадково та раптово. Сама природа потурбувалась про взаємну прив'язаність батьків та дітей, видавши їм своєрідний аванс в почутті любові, потреби один в одному. Але як батьки так і діти розпоряджаються цим подарунком – в цьому і полягає проблема їх спілкування та відносин.

Конфлікт – жорстоке зіткнення, емоційна агресія, больовий синдром відносин. А біль в організмі, як відомо, – “неспокійний сторож”, сигнал лиха, фізіологічний крик про допомогу. Він виникає по ходу розвитку захворювання.

За останні роки надзвичайно швидко виріс інтерес до проблеми вирішення конфліктів в сім'ї (Бородкін Ф.М., Коряк Н.М., 1989; Бютнер К., 1951 тощо). Протириччя у відносинах батьків та дітей, оцінках, пріоритетах, стилях життя, ведуть до конфліктів, які травмують тих, кого ми любимо, до різних психічних захворювань; в здорових сім'ях батьки та діти пов'язані природними повсякденними контактами. Результати досліджень показали, що основна частина конфліктів між дітьми та батьками носить морально-педагогічний характер та пояснюється низьким рівнем загальної та педагогічної культури батьків, недоліками та помилками сімейного виховання, нерозумінням вікових та психологічних особливостей дитини, відсутністю вміння спілкуватися з дитиною, яка постійно змінюється.

Виділяють три зони конфлікту, що охоплюють сфери життєдіяльності дошкільника: сім'я, колектив ровесників, дитячий садок. Зони конфліктів виявляються в процесі бесіди з батьками дитини та з дитиною.

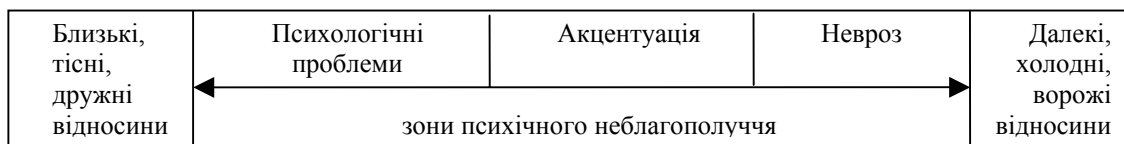
Конфлікти в сім'ї – розбіжності між членами сім'ї, в основі яких лежить несумісність їх поглядів, інтересів, потреб. Основними джерелами виникнення конфліктів, як зазначає Д. Варга (1980) є: *1 – розходження уявлень подружжя про значимість ведучих сімейних цінностей; 2 – низький рівень етико-психологічної культури подружжя; 3 – погане відношення до жінки; 4 – споживче відношення до сім'ї; 5 – не вміння долати труднощі та протириччя; 6 – із-за дрібниць.*

Допченко Е.А., Титаренко Г.А. (1982) виділяють наступні типові варіанти конфліктів: *1 – примус – вольова поведінка, яка влаштовує ініціатора конфлікту; 2 – конфронтація – ніхто не приймає не сприймає позицію іншого; 3 – уникання вирішення протириччя – в цілому це неправильно, але позитивно, тому що є час для обміркування над вирішенням конфлікту; 4 – згладжування; 5 – компроміс – самий зручний варіант.*

Довготривалі конфліктні ситуації в сім'ї можуть призвести до психічних травм дітей дошкільного віку. Цьому сприяють: *1. Неусвідомлені установки у батьків, що проявляються в орієнтації: а) на завжди слухняну дитину; б) на перевагу своєї дитини над іншими; в) на прискорення розвитку дитини. 2. Недостатньо знань в галузі медицини, педагогіки, психології. 3. Помилки, які систематично припускають батьки у вихованні дітей. 4. Зайнятість батьків.*

Крім перерахованих факторів негативного впливу на психічне благополуччя дітей, слід відмітити, що розвитку неблагополуччя сприяє також фізичне нездоров'я дитини, особливості її особистості та характеру.

Позиція батьків по відношенню до дитини, стиль виховання відбивають стиль взаємовідносин батьків з дитиною. Ці відносини можуть бути представлені шкалою на мал. 1.

Мал. 1. Шкала взаємовідносин батьків з дитиною (А.І.Захаров, 1995) [2].

По мірі віддалення від полюсу теплих взаємовідносин з'являється зона "психічного неблагополуччя". Вплив позицій батьків на спосіб поведінки та розвитку дитини прослідковуються В.І.Гарбузовим, 1990 [1]. Узагальнені результати наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Спосіб поведінки дитини та позиції батьків

Тип позиції батьків	Словесний вираз позиції	Спосіб поведінки з дитиною	Вплив на розвиток дитини
Прийняття та любов	"Дитина – центр моїх інтересів"	Ніжність, заняття з дитиною	Відчуття безпеки, нормальний розвиток особистості
Виражене неприйняття	"Ненавиджу, не буду про неї тривожитися"	Неуважність, жорстокість, уникання контактів	Агресивність, емоційна тупість
Надмірна вимогливість	"Не хочу її такою, якою вона є"	Критика, відсутність похвали, прискіпливість	Невпевненість у собі
Надмірна опіка	"Присвячую дитині все своє життя"	Надмірні поблажки або обмеження свободи	Інфантилізм, особливо в соціальному відношенні, нездатність до самостійності

Наведені данні вказують на те, що дитина, виростаючи без батьківської любові, не має самоповаги та теплих відносин з іншими людьми. Отже, значна кількість конфліктів дошкільнят з батьками в сім'ї обумовлена комплексом умов (особливості віку та особистості дитини), внутрішньосімейні стосунки та соціокультурне середовище), що складає в цілому соціальну ситуацію розвитку дитини. Причини конфліктів дошкільників з батьками в сім'ї можуть бути як об'єктивні (вікова динаміка), що відбиває становлення ведучих потреб у дітей), так і суб'єктивні (індивідуально-психологічні особливості батьків, особливості сімейного виховання тощо).

В подальшому планується розробка концепції психологічних особливостей конфліктів дошкільників з батьками, виявлення факторів, що сприятимуть зниженню конфліктів у сім'ї, і тим самим створювати умови для подальшої конструктивної взаємодії дошкільників та батьків у сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гарбузов В.И. Практическая психология или Бюллетень клуба конфликтологов. – Красноярск, 1991. – 151 с.
2. Захаров А.И. Неврозы у детей. – М.: Просвещение, 1995.—248 с.
3. Панфилова М.А. Игротерапия общения: Тесты и коррекционные игры. – М.: «Издательство ГНОМ и Д», 2000. – 160 с.
4. Рояк А.А. Психологический конфликт, особенности индивидуального развития личности ребенка. М.: Педагогика, 1988. – 118 с.
5. Савонько Е.А. Знаем ли мы их?: О проблемах взаимоотношений родителей и детей в семье // Семья и школа. – 1994. – № 7. – С.8-9.
6. Штольц Х. Каким должен быть твой ребенок? Дети и семейный конфликт: Кн. для учителя. – М.: Просвещение, 1987. – 141 с.

Одержано редакцією 27.12.2002

УДК: 37: 316. 642.3

Н.В. КОРЧАКОВА

УСВІДОМЛЕННЯ МОЛОДШИМИ ШКОЛЯРАМИ СУТНОСТІ ПРЕЗЕНТАЦІЙНОЇ СИТУАЦІЇ ТА ВЛАСНИХ САМОПРЕЗЕНТАЦІЙНИХ НАМІРІВ

Важливим напрямком вивчення соціального розвитку дитини є аналіз функціонування самопрезентаційного феномену. Дослідження у даній області започатковані у зарубіжній психології у другій половині ХХ століття [1;2;3]. Більшість із них виконані у руслі соціальної психології і присвячені аналізу вияву самопрезентаційної тенденції у зрілому віці. Вікові аспекти даної форми особистісного самовияву на даний час не знайшли належного наукового висвітлення у світовій психологічній науці і не виступали предметом самостійного аналізу у вітчизняних роботах .

ЗМІСТ

Вступне слово	3
1. Гавриш Н.В. Педагогічний погляд на дитячу творчість як явище культури.....	4
2. Воробйов А.М. Місце соціокультурних чинників в українській ментальності	8
3. Главінська О.Д. Усвідомлення дитиною своєї суб'єктності як необхідна умова формування адекватної самооцінки	14
4. Івашкевич Е.З. Психологічне обґрунтування діалогічності пізнавальної діяльності як комунікативного процесу	19
5. Савуляк В.О. Психосоціальні фактори наркотичної залежності.....	24
6. Безлюдна В.І. Актуалізація комунікативної потреби у дітей дошкільного віку.....	29
7. Янцур Л.А., Верусь Н.С. Психолого-педагогічні умови формування зображувальної діяльності у дітей третього року життя	36
8. Косарева О.І. Психолого-педагогічні особливості конфліктів дошкільників з батьками в сім'ї.....	39
9. Корчакова Н.В. Усвідомлення молодшими школярами сутності презентаційної ситуації та власних самопрезентаційних намірів.....	42
10. Одолінський В.Г. До проблеми соціалізації молодших школярів.....	46
11. Рудюк О.В. До проблеми внутрішньоособистісного конфлікту у юнаків в ситуації соціальної депривації 48	
12. Михальчук Н.О. Психологічні аспекти проведення дискусій в межах мікрогруп на уроках іноземної мови в середній школі.....	53
13. Цуканова М.С. Основні аспекти проблеми психічних кризових станів, які виникають у неповнолітніх засуджених під час відбування покарання.....	55
14. Середюк Л.А. Розширення сфери діяльності та самодіяльності учнів, як умова оптимізації самовираження старшокласників.....	58
15. Наумчук Г.І. Педагогічні умови національного виховання дітей в сім'ї.....	62
16. Харламенко В.Б. Професійна орієнтація учнівської молоді як соціально-педагогічна проблема	66
17. Мельник О.В. Зміст і структура профконсультаційної роботи із школярами.....	70
18. Капустіна О.В. Методика професійного самовизначення Д.Голланда.....	74
19. Рудницька Н.Ю. Методи вивчення краєзнавчого матеріалу учнями шкіл Волині (1917-1932 рр.)	79
20. Шарапова Т.М. Методика застосування рейтингової системи оцінювання навчальних досягнень школярів при вивченні курсу "Екологія".....	81
21. Кільдеров Д.Е. Уявні просторові перетворення як основа оперування динамічними образами об'ємних предметів	87
22. Ковбаса Ю.М. Вимоги до змісту навчання основам бухгалтерського обліку у 10-11-х класах середніх загальноосвітніх закладів	91
23. Сингаївський Д.В., Белошицький О.О., Ковальов В.М. Оновлення змісту трудової підготовки молоді на основі технічної творчості	94
24. Ващук О.В. Використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі учнів 5-7 класів.....	98
25. Хоронжевський О.М. Формування гігієнічної культури у школярів основної школи в процесі трудового навчання – запорука профілактики професійних захворювань	103
26. Онишко Н.П. Школи з альтернативною формою навчання у системі освіти Німеччини.....	105
27. Якимчук С.Н. Музичне мистецтво як один із провідних засобів виховання особистості	110
28. Левківський М.В. Історико-педагогічне краєзнавство у формуванні компетентності майбутнього вчителя 112	
29. Литвиненко С.А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності з молодшими школярами	116
30. Бородіна К.І., Кмець А.М. Структура екологічної свідомості студентів педагогічного вузу.....	120
31. Герман Н.В. Проблеми професійної підготовки вчителя в процесі вивчення дисципліни „Безпека життєдіяльності людини”	123
32. Козяр М.М., Янцур М.С., Хомяк О.Л. Деякі аспекти методичного забезпечення процесу вивчення машинної графіки у вищій школі.....	126
33. Джеджула О.М. Попередні умови побудови моделі графічної діяльності студента.....	131
34. Козяр М.М., Гордійчук І.І., Вовк В.Ф., Лебедюк Є.А. Система контролю знань студентів з інженерної графіки 133	
35. Черуха Н.В. Індивідуалізація процесу навчання іноземних мов для спеціальних цілей: сутність, особливості, сучасні проблеми	137
36. Янцур М.С., Войтко А.І. Використання модульно-рейтингової системи навчання в підготовці майбутніх вчителів до профорієнтаційної роботи з учнями	140
37. Осницька Т.Р. Педагогічні ідеї духовно-морального виховання учнівської та студентської молоді в педагогічній спадщині С.Я. Дем'янчука	146

38. Яковенко Л.П. Художнє мислення: зміст, структура, проблеми формування засобами музичного мистецтва 148
39. Вакульчук М.В., Шолудько Н.Г. Красномовство – мистецтво формування риторичної культури особистості в умовах вищої школи..... 152
40. Савчин Л.М. Культурологічні концепції та їх реалізація в системі вищої освіти 155
41. Станіславська К.І. Про деякі аспекти розвитку музичного сприймання студентів режисерських спеціалізацій 159
42. Ярмач Т.М. Формування у студентів вмінь та навичок виконання творів французьких клавесиністів 163
43. Піддубник В.Г. Розвиток професійних умінь і навичок студентів на уроках хорового сольфеджіо 167
44. Тарчинська Ю.Г. Проблема формування навичок виразного виконання в аспекті розвитку техніки гри на фортепіано 168
45. Сверлюк Я.В. Психолого-педагогічні основи керування оркестровим колективом 173
46. Димченко С.С. Педагогічна і диригентська спадщина М.Малька в історичному часі української музичної культури 175
47. Сіончук О.В. Формування художніх цінностей особистості засобами музичного мистецтва 180
48. Скільська Л.І. Специфічні особливості роботи з дитячим хоровим колективом..... 182
49. Гаврилова Г.П. Громадянське виховання молоді засобами народознавства на матеріалі української літератури 185
50. Чичановська Н.Ф. Художньо-творчий розвиток учнівської молоді Рівненщини в умовах національного відродження..... 189
Відомості про авторів 192

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 25

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Курченко Н.Б.
Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 12.12.2002 р. Підписано до друку 31.01.2003 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 27,96. Обл. вид. арк. 28,38. Замовлення № 17/1. Тираж 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 25. —
Рівне: РДГУ, 2003. — 196 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 6.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії педагогіки, психології, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, виховання, розвитку, трудової та графічної підготовки і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20